[א]תניא אמר רבי עקיבא פעם אחת נכנסתי אחר ר' יהושע לבית הכסא ולמדתי ממנו ג' דברים למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום [א]ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב [ב]ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר ליה בן עזאי עד כאן העזת פניך ברבך א"ל [ב]תורה היא וללמוד אני צריך תניא בן עזאי אומר פעם אחת נכנסתי אחר רבי עקיבא לבית הכסא ולמדתי ממנו ג' דברים למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר לו ר' יהודה עד כאן העזת פניך ברבך אמר לו תורה היא וללמוד אני צריך רב כהנא על גנא תותיה פורייה דרב שמעיה דשח ושחק ועשה צרכיו אמר ליה [ג]דמי פומיה דאבא כדלא שריף תבשילא א"ל כהנא הכא את פוק דלאו אורח ארעא אמר לו תורה היא וללמוד אני צריך [ד]מפני מה אין מקנחין בימין אלא בשמאל אמר רבא מפני שהתורה ניתנה בימין שנאמר [1]מימינו אש דת למו רבה בר בר חנה אמר מפני שהיא קרובה לפה ור' שמעון בן לקיש אמר מפני שקושר בה תפילין רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמראה בה טעמי תורה כתנאי רבי אליעזר אומר מפני שאוכל בה ר' יהושע אומר מפני שכותב בה ר' עקיבא אומר מפני שמראה בה טעמי תורה א"ר תנחום בר חנילאי כל הצנוע בבית הכסא נצול משלשה דברים מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקין ויש אומרים אף חלומותיו מיושבים עליו ההוא בית הכסא דהוה בטבריא כי הוו עיילי ביה בי תרי אפי' ביממא מתזקי רבי אמי ורבי אסי הוו עיילי ביה חד וחד לחודיה ולא מתזקי אמרי להו רבנן לא מסתפיתו אמרי להו אנן קבלה גמירינן קבלה דבית הכסא צניעותא ושתיקותא קבלה דיסורי שתיקותא ומבעי רחמי אביי מרביא ליה [אמיה] אמרא למיעל בהדיה לבית הכסא ולרביא ליה גדיא שעיר בשעיר מיחלף רבא מקמי דהוי רישא מקרקשא ליה בת רב חסדא אמגוזא בלקנא בתר דמלך עבדא ליה כוותא ומנחא ליה ידא ארישיה אמר עולא [ג]אחורי הגדר נפנה מיד ובבקעה כל זמן שמתעטש ואין חברו שומע איסי בר נתן מתני הכי [ד]אחורי הגדר כל זמן שמתעטש ואין חברו שומע [ה]ובבקעה כל זמן שאין חברו רואהו מיתיבי [ה][ו]יוצאין מפתח בית הבד ונפנין לאחורי הגדר והן טהורין בטהרות הקלו ת"ש [ו][ז]כמה ירחקו ויהיו טהורין כדי שיהא רואהו שאני אוכלי טהרות דאקילו בהו רבנן רב אשי אמר [ח]מאי כל זמן שאין חברו רואה דקאמר איסי בר נתן כל זמן שאין חברו רואה את פרועו אבל לדידיה חזי ליה ההוא ספדנא דנחית קמיה דרב נחמן אמר האי צנוע באורחותיו הוה א"ל רב נחמן את עיילת בהדיה לבית הכסא וידעת אי צנוע אי לא דתניא אין קורין צנוע אלא למי שצנוע בבית הכסא ורב נחמן מאי נפקא ליה מיניה משום דתניא [ז][ט]כשם שנפרעין מן המתים כך נפרעין מן הספדנין ומן העונין אחריהן [ח]תנו רבנן איזהו צנוע זה הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום איני [ט]והאמר רב יהודה אמר רב [י]לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית כדי שלא יהא צריך להתרחק ותו רבא בימא הוה אזיל עד מיל ובליליא א"ל לשמעיה פנו לי דוכתא ברחובה דמתא וכן אמר ליה רבי זירא לשמעיה חזי מאן דאיכא אחורי בית חבריא דבעינא למפני לא תימא במקום אלא אימא [כ]כדרך שנפנה ביום רב אשי אמר אפילו תימא במקום לא נצרכה אלא לקרן זוית גופא אמר רב יהודה אמר רב לעולם ינהיג אדם את עצמו שחרית וערבית כדי שלא יהא צריך להתרחק תניא נמי הכי בן עזאי אומר השכם וצא הערב וצא כדי שלא תתרחק משמש ושב ואל תשב ותמשמש שכל היושב וממשמש אפי' עושין כשפים באספמיא באין עליו ואי אנשי ויתיב ואח"כ משמש מאי תקנתיה כי קאי לימא הכי לא לי לא לי לא תחים ולא תחתים לא הני ולא מהני לא חרשי דחרשא ולא חרשי דחרשתא

תניא

אחר רבי יהושע וכו'. וביהודה הוה: **עד כאן.** כלומר כל זה העזת פניך בפני רבך שנסתכלת בכל אלו: **דשח ושחק.** עם אשתו שיחה בטלה של ריצוי תשמיש: **ועשה צרכיו.** ושימש מטתו: **כדלא שריף תבשילא.** כאדם רעב כמו שלא שמשת מטתך מעולם שאתה נוהג קלות ראש זה לתאותך: **שריף.** הומי"ר בלע"ז: **שקרובה לפה.** רגילין להושיטה לפה: **שקושר בה תפילין.** בזרוע שמאלו: **טעמי תורה.** נגינות טעמי מקרא של תורה נביאים וכתובים בין בניקוד שבספר בין בהגבהת קול ובגלגול נעימות הנגינה של פשטא ודרגא ושופר מהפך מוליך ידו לפי טעם הנגינה ראיתי בקוראים הבאים מארץ ישראל: **מן הנחשים ומן העקרבים ומן המזיקין.** דמתוך צניעותו מתנהג בנחת ובשתיקה ואין הנחשים מרגישים להתקנאות בו ואף המזיקין חסין עליו: **חלומותיו מיושבין עליו.** שאין המזיקין מבהילין אותו: **קבלה.** מסורת ומנהג שקבלנו מרבותינו בבית הכסא: **קבלה דיסורי שתיקותא.** שלא יבעט ביסורין הבאים עליו: **מרביא ליה אימרא.** מגדלת לו שה ומלמדתו שהולך עמו תמיד: **שעיר.** שד של בית הכסא דומה לשעיר ועליהם נאמר (ישעיה יג) ושעירים ירקדו שם: **אמגוזא בלקנא.** נותנת אגוז בספל של נחשת ומקרקשת בו מבית והוא נפנה כנגדה מבחוץ: **בתר דמלך.** ונעשה ראש ישיבה צריך שימור טפי מפני המזיקים [י]שמתקנאים השדים בתלמידי חכמים יותר משאר בני אדם: **כוותא.** חלון כנגד מקום שהוא נפנה שם אחורי הבית: **אחורי הגדר נפנה מיד.** ואין צריך להתרחק כלום: **ובבקעה.** צריך להתרחק כדי שלא ישמע חברו עטושים של מטה אבל אין צריך להתרחק עד כדי שלא יראנו: **רב אשי אמר וכו'** לא גרסינן עד לקמן דמוקי לדאיסי בר נתן בהכי: **יוצאין מפתח בית הבד.** משמרי טהרות של שמן בית הבד אם הוצרכו לפנות יוצאים מפתח בית הבד ונפנין לאחורי הגדר שלפני הפתח ואין חוששין שמא בתוך כך יכנס עם הארץ ויגע. אלמא נפנין לאחורי הגדר מיד: **בטהרות הקלו.** בשביל שמירת טהרות הקלו בבית הכסא: **כמה ירחקו.** שומרי טהרות: **כדי שיהא רואהו.** וכיון דאינו יכול להתרחק יותר על כרחך אם הוצרך לפנות יפנה תיובתא דאיסי דבעי שלא יראנו: **דאקילו בהו רבנן.** בשביל שמירתן הקלו בבית הכסא: **אבל לדידיה חזי ליה.** אבל הוא עצמו את חברו יכול לראות ולא ירחיק: **במקום שנפנה ביום.** מתרחק מבני אדם בלילה כביום: **ינהיג אדם עצמו.** לפנות: **שחרית.** קודם היום: **וערבית.** משחשכה: **כדי שלא יהא צריך להתרחק.** אלמא אין מתרחקין בלילה: **פנו לי דוכתא.** מבני אדם: **כדרך שנפנה ביום.** לענין פרוע טפח וטפחיים כדאמרינן בפרקי קמאי (פ"ג ד' כג:) ומיושב כדאמרינן לעיל: **לקרן זוית.** אם יש קרן זוית סמוך צריך להסתלק שם בלילה כביום ולא יפנה בגלוי: **משמש.** בצרור או בקיסם לפתוח נקבים כדאמרינן במסכת שבת (ד' פב.). לשון אחר משמש המושב שלא יהא מלוכלך ולשון ראשון הגון דא"כ למה לי משום כשפים תיפוק לי כיון שישב כבר מלוכלכים בגדיו ומה יועיל משמושו: **לא לי לא לי.** לא תוכלו לי: **לא תחים ולא תחתים.** הם שמות הכשפים העשויים ע"י תחתוניות: **לא הני ולא מהני.** לא כולן ולא מקצתן: **לא חרשי דחרשא ולא חרשי דחרשתא.** ולא מכשפות מכשף זכר ולא מכשפות מכשפה נקבה. לשון אחר לא הני ולא מהני לא יצלח ולא יועיל עוד מכשפות:

על

רבא מקמי דהוה רישא כו' בתר דמלך עבדה ליה כוותא ומנחא ליה ידא כו'. תימה דע"כ לא מלך רבא עד אחר פטירתו של אביי כדמשמע לעיל[י] בעובדא דבר הדיא וכן בכתובות דקאמר חומה דביתהו דאביי אתיא לקמיה דרבא בסוף פרק אע"פ (ד' סה.) וזהו תימה דלעיל (ד' נו.) משמע דראה בחלום פטירתה קודם פטירתו דאביי וי"ל מכל מקום לא נפטרה עד אחר אביי:

סליקו תוספות דמסכת ברכות

מסורת הש"ס

א) מס' ד"א פ"ז, ב) [מגילה כח.], ג) חגיגה ה:, ד) [אדר"נ פ"מ ה"ט ובד"א פ"ז], ה) טהרות פ"י מ"ב, ו) שם, ז) [פי' כשם שנפרעין מן המת אם הוא חוטא כך נפרעין מן הספדנין שאומרים עליו שהוא צדיק. ערוך], ח) [ע"ז מז:], ט) הוריות יג:, י) [לעיל נד:], כ) [נו.],

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמַר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ: דברים לג ב

לעזי רש"י

הומי"ר. למצוץ (לבלוע על ידי שאיפה).

מוסף רש"י

וללמוד אני צריך. אולי אוכל לקיים (מגילה כח.). **כדרך שנפנה ביום.** שצריך צניעות (ע"ז מז:). **כדי שלא יהא צריך להתרחק.** דהיוצא לפנות ביום צריך שיתרחק מן הדרך כדי שלא יהו אחרים רואים אותו (הוריות יג:).

עין משפט נר מצוה

עז א מיי' פ"ה מהלכות דעות הלכה ו טוש"ע או"ח סי' ג סעיף ב:
עח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף י:
ג טוש"ע שם סעיף ח:
עט [ד] [מיי' שם]:
ה [מיי'] וטוש"ע שם:
פ ו ז מיי' פי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה ב:
פא ח מיי' פ"ה מהלכות דעות הל' ו טוש"ע או"ח סי' ג סעיף ח:
פב ט טוש"ע יו"ד סימן שדמ סעיף א [רא"ש פ"ג דמ"ק סי' קי]:
פג י מיי' פ"ה מהלכות דעות הל' ו טוש"ע או"ח סי' ב סעי' ו בהגה:
פד כ מיי' שם טוש"ע או"ח סי' ג סעיף יב:

רבינו חננאל

תניא אמר ר' עקיבא נכנסתי אחר ר' יהושע ולמדתי ממנו ג' דברים, למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום, וכי אין נפרעין מעומד אלא מיושב, ואין מקנחין בימין אלא בשמאל, אמר לו עד כאן העזתה פניך, אמר לו תורה היא וללמוד אני צריך. וכן רב כהנא על תותי פורייה דרב (ואמ') ושמעיה דשח ושחק ועשה צרכיו כול'. מפני מה אין מקנחין בימין, ואמרו מפני שאוכל בה וכותב בה ומראה בה טעמי תורה, וריש לקיש אמר מפני שקושר בה קשר שלתפילין. **קיבלה** דבית הכסא צניעותא ושתיקותא, קיבלה דיסורי שתיקותא ומבעי רחמי. קימא לן כדמתני ר' אמי בר נתן, נפנין אחורי גדר כל זמן שמתעטש ואין חברו שומע, בבקעה כל זמן שאין חבירו רואיהו. מיתבי יוצאין לפתח בית הבד ונפנין אחורי גדר וטהורין, ומשני לעולם אסור להיפנות עד שיתרחק, ומפני מה הותרו בכאן להיפנות חוץ לפתח בית הבד ואחורי גדר, מפני הטהרות, שלא יעלימו עיין מהן, היקלו להם בצניעות בית הכסא והתירו להם להיפנות בקרוב. רב אשי אמר מאי כל זמן שאין חבירו רואהו, דהא ר' אמי בר נתן אמ' כל זמן שאין רואה פרעו, אבל לדידיה חזי ליה. וקימא לן כר' אמי בר נתן וכדמוקים לה רב אשי. אין קורין צנוע אלא למי שהוא צנוע בבית הכסא. **תניא** כשם שנפרעין מן המת כך נפרעין מן הסופדנין ומן העונה אחריהן. פירוש, כשם שנפרעין מן המת אם הוא חוטא, כך נפרעין מן הסופדנין שאומר עליו שהוא צדיק והעונין אחריהן. **תנו רבנן** איזה הוא צנוע זה הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום, ומקשינן איני והא רב בימא אזיל עד מיל, ובלילה היה נפנה ברחובה דמתא. ואוקימנה המכסה עצמו בלילה בשעה שיושב להיפנות כדרך שמכסה עצמו ביום מפני בני אדם והוא צנוע. **אמר** רב יהודה אמר רב לעולם ילמד אדם את עצמו להיות נפנה שחרית וערבית כדי שלא יהא צריך להתרחק מן העיר.

עין משפט נר מצוה

פה א ב [לית' ברמב"ם] [טוש"ע או"ח סי' קנא סעי' ה]:
ג מיי' פי"א מהל' תפלה הלכה [ח] י סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קנא סעיף ה:
פו ד מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה [ב] ז סמג עשין קסד:
פז ה מיי' שם הלכה ב:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

רבינו חננאל

תניא בן עזאי אומר על כל משכב שכוב חוץ מן הקרקע, על כל מושב שבחוץ שב חוץ מן הקורה. אמר שמואל שינה בעמוד השחר כסמטא לפרזלא. תני בר קפרא אדכפנת אכול, אדהצית שתי, אדרתחא קדרך שפוך כול'. דברין פשוטין. רב ספרא עייל לבית הכסא אתא ר' אבא נהר ליה, אמר ליה רב ספרא ליעול מר, אמר ליה עד כאן לא עיילת לשעיר גמרת לך מילי דשעיר. פירוש, עד כאן לא נכנסתה בארץ אדום, שהיא ארצה שעיר שדה אדום, למדתה דרכיהן שמדברין כשהן יושבין שנים שלשה כאחד בבית הכסא, ואינם מתביישין זה מזה, אלא מניחין פתח בית הכסא פתוח, כדי שיכנס כל מי שיבוא, למה לא סגרתה הפתח, אלא ראיתי אני הפתח פתוח נדמה לי שאין שם אדם, לפיכך באתי להכנס, מי לא תנן במסכת תמיד במשנתינו מצאו לבית הכסא בעזרה נעול, בידוע שיש שם אדם, פתוח בידוע שאין שם אדם. **ופרקינן** רב ספרא הוה סבר ר' אבא מסוכן הוא דדחקי ליה עידנין, כדתניא רב שמעון בן גמליאל אומר עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן, פירוש עמוד החוזר עמוד של צואה שהתחיל להימשך ולצאת חוץ לטבעת ונטרד ולא הפילו לחוץ אלא החזירו ועמד והילך, מביא את האדם לידי חולי הדרוקן ניפוח הבטן. סילון החוזר קילוח השתנת מי רגלים. פירוש דרקונא נחש. פירוש כרכשא פי הטבעת. **ואמר להרגך ותחס עליך.** פירוש ואומר להרגך שאתה רודף, והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו, אילא צניעות שראיתי בך ותחס עליך. להסך את רגליו מלמד שסכך את עצמו מכל צד כסוכה. **ומפני** שביזה הבגדים דויד וכרת את כנף המעיל אשר לשאול, לפיכך נענש שנאמר ויכסוהו בבגדים ולא ייחם לו. **ומפני** שאמר אם י"י הסיתך בי ירח מנחה, נענש וניסת, שנאמר ויעמוד שטן ויסת את דוד למנות את ישראל ויתן י"י דבר בישראל מהבוקר ועד עת זריקתו. ור' יוחנן אמר עד חצות ממש. **ויאמר** למלאך המשחית בעם רב (אתה) [עתה] הרף ידך, טול הרב שבהן, ואיזה הוא, זה אבישי בן צרויה שהיה שקול כרובה שלסנהדרין, וכשהמיתו ראה י"י וינחם. רב אמר יעקוב אבינו ראה. שמואל אמר אפרו של יצחק ראה. **מתני'** לא יכנס אדם בהר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו, ולא יעשנו קפונדריא, ורקיקה מקל וחומר. אמר רבא קפונדריא כשמה, כמאן דאמר אדמקיפנא בהא אידרי איעול בהא, ואיפוק לקבלי. **ואם** היה שביל מעקרו [מות]ר. והנכנס בכנסת שלא לעשותו קפונדריא ונ[זד]מן לצאת כנגדו, מותר לצאת ואף על פי שנראה כעושה בית הכנסת קפונדריא. וכן הנכנס לכנסת להתפלל מותר לצאת כנגדו ואף על פי שנראה כעושה בית הכנסת קפונדריא. **אמר** רב ביבי אמר רב אסי כל מי שרק בהר הבית כאלו רק בבבת עין כליפי למעלה, שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים. רבה אמר רקיקה בכנסת מותר ממנעל, מה נעל בהר הבית אסור בכנסת מותר, אף רקיקה בהר הבית אסור בכנסת מותר. **ומקשינן**

רש"י

על כל מושב שב חוץ מן הקורה. שמא תפול: **כאסטמא לפרזלא.** אצייר בלע"ז. שמועיל לברזל כך מועיל לגוף יציאה להפנות: **אדכפנת אכול.** שאם תשהא תעבור ממך תאות המאכל ואין המאכל מועיל: **עד דרתחא קדרך שפוך.** קודם שתצטנן. משל הוא זה כשאתה צריך לנקביך שפוך ואל תשהא אותם: **קרנא קריא ברומי.** אם תשמע קול קרן ברומי הוא סימן למבקשי תאנים לקנות ולהוליך למקום אחר: **בר מזבין תאני דאבוך זבין.** אם אין אביך בבית הזהר אתה בנו למכור תאניו בעוד שיש תובעים: **בשבילי.** שביל קטן שפונים בו לשדות: **נחר ליה אבבא.** לידע אם יש שם אדם. נחר טוסי"ר בלע"ז: **אמר ליה.** ר' אבא לרב ספרא: **עד כאן לא עיילת לשעיר.** שאינך צנוע בבית הכסא: **וגמרת לך מילי דשעיר.** שאינך צנוע: **לאו הכי תנן.** במסכת תמיד: **מדורה היתה שם.** בעזרה היסק גדול של אור להתחמם שם הכהנים המסיכים רגליהם בבית הכסא שצריכין טבילה כדתנן במסכת יומא (ד' כח.) כל המיסך [ב] רגליו טעון טבילה: **ובית הכסא של כבוד.** אלמא אין מספרים בבית הכסא ולא אמרת ליעול מר: **והוא סבר.** רב ספרא שמהר לומר ליעול מר סבר מסוכן הוא בעמוד החוזר אם ישוב לאחוריו ויחזור העמוד: **הדרוקן.** כרסו לבה: **דרקונא.** נחש: **שמטיה לכרכשיה.** חלחולת שהרעי יוצא בו שקורין טבחי"א: **ואמר להרגך ותחס עליך.** דוד אמר לשאול כן בצאתו מן המערה שנכנס בה לפנות וכרת דוד את כנף מעילו ואמר להרגך הקב"ה התיר לי להרגך: **התורה אמרה וכו'.** אם במחתרת ימצא הגנב וגו' (שמות כב) וכבר פירשנוהו למעלה במעשה דר' שילא (ד' נח.): **לניעות שראיתי בך.** שנכנס למערה בשביל הצנע ואף שם נהג צניעות כדמפרש ואזיל: **שסכך.** רגליו בבגדיו כסוכה: **שיש בו ליפרע כמה.** שיש במיתתו כדי לכפר על כמה עונות: **ובהשחית ראה ה' וינחם.** מקרא הוא באותה פרשה בדברי הימים: **כסף כפורים ראה.** שנתן במנין ראשון של ישראל למשכן והוא כפר על מנין זה שהרי לזכרון נתן כדכתיב והיה לבני ישראל לזכרון לכפר(מ) ועכשיו הוצרכו כפרתו: **כשמה.** כמשמעה פירוש שמה: **אדמקיפנא אדרי איעול בהא.** בעוד שאני מקיף כל שורות הבתים הללו אכנס כאן לקצר דרכי: **אדרי.** שורות: **קפנדריא.** טריי"א בלע"ז: **מעיקרא.** קודם שנבנה עליו בית הכנסת: **נילף מקפנדריא.** לאיסורא דתנן במסכת מגילה (ד' כח.) אין עושין בית הכנסת קפנדריא: **תנא יליף.** רקיקה ממנעל: **פונדתו.** אזור חלול שנותנין בו מעות:

ואימא

תניא בן עזאי אומר על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע על כל מושב שב חוץ מן הקורה אמר שמואל [א]שינה בעמוד השחר כאסטמא לפרזלא יציאה בעמוד השחר כאסטמא לפרזלא בר קפרא הוה מזבן מילי בדינרי עד [ב]דכפנת אכול עד דצחית שתי עד דרתחא קדרך שפוך קרנא קריא ברומי בר מזבין תאני תאני דאבוך זבין אמר להו אביי לרבנן כי עייליתו בשבילי דמחוזא למיפק ביה בחקלא לא תחזו לא להך גיסא ולא להך גיסא דלמא יתבי נשי ולאו אורח ארעא לאסתכולי בהו [ג]רב ספרא על לבית הכסא אתא רבי אבא נחר ליה אבבא אמר ליה ליעול מר בתר דנפק אמר ליה עד השתא לא עיילת לשעיר וגמרת לך מילי דשעיר לאו הכי תנן [ד]מדורה היתה שם ובית הכסא של כבוד וזה היה כבודו מצאו נעול בידוע שיש שם אדם מצאו פתוח בידוע שאין שם אדם אלמא לאו אורח ארעא הוא והוא סבר מסוכן הוא [ה]דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן סילון החוזר מביא את האדם לידי ירקון רבי אלעזר על לבית הכסא אתא ההוא [ו]פרסאה[ז] דחקיה קם ר' אלעזר ונפק אתא דרקונא שמטיה לכרכשיה קרי עליה רבי אלעזר [1]ואתן אדם תחתיך °אל תקרי אדם אלא אדום: [2]ואמר להרגך ותחס עליך ואמר ואמרתי מיבעי ליה ותחם וחסתי מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר לו דוד לשאול מן התורה בן הריגה אתה שהרי רודף אתה [ח]והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו אלא צניעות שהיתה בך היא חסה עליך ומאי היא דכתיב [3]ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו תנא גדר לפנים מן גדר ומערה לפנים ממערה להסך אמר ר' אלעזר מלמד שסכך עצמו כסוכה: [4]ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט אמר ר' יוסי בר' חנינא כל המבזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם שנאמר [5]והמלך דוד זקן בא בימים ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו: [6]אם ה' הסיתך בי ירח מנחה אמר רבי אלעזר אמר ליה הקב"ה לדוד מסית קרית לי הרי אני מכשילך בדבר שאפי' תינוקות של בית רבן יודעים אותו דכתיב [7]כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כפר נפשו וגו' מיד [8]ויעמוד שטן על ישראל וכתיב [9]ויסת את דוד בהם לאמר לך מנה את ישראל וכיון דמנינהו לא שקל מינייהו כופר דכתיב [10]ויתן ה' דבר בישראל מהבקר ועד עת מועד מאי עת מועד אמר שמואל סבא חתניה דרבי חנינא משמיה דרבי חנינא משעת שחיטת התמיד עד שעת זריקתו רבי יוחנן אמר עד חצות ממש: [11]ויאמר למלאך המשחית בעם רב אמר רבי אלעזר אמר ליה הקב"ה למלאך טול לי רב שבהם שיש בו ליפרע מהם כמה חובות באותה שעה מת אבישי בן צרויה ששקול כרובה של סנהדרין: [12]ובהשחית ראה ה' וינחם מאי ראה אמר רב ראה יעקב אבינו דכתיב [13]ויאמר יעקב כאשר ראם ושמואל אמר אפרו של יצחק ראה שנאמר [14]אלהים יראה לו השה רבי יצחק נפחא אמר כסף כפורים ראה שנאמר [15]ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל וגו' רבי יוחנן אמר בית המקדש ראה דכתיב [16]בהר ה' יראה פליגי בה ר' יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני חד אמר כסף הכפורים ראה וחד אמר בית המקדש ראה ומסתברא כמאן דאמר בית המקדש ראה שנאמר [16]אשר יאמר היום בהר ה' יראה: לא יכנס אדם להר הבית במקלו וכו': [ט]מאי קפנדריא אמר רבא קפנדריא כשמה ורב חנא בר אדא משמיה דרב סמא בריה דרב מרי אמר כמאן דאמר איניש אדמקיפנא אדרי איעול בהא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [א]הנכנס לבית הכנסת על מנת שלא לעשותו קפנדריא מותר לעשותו קפנדריא רבי אבהו אמר [ב]אם היה שביל מעיקרו מותר אמר ר' חלבו אמר רב הונא [ג]הנכנס לבית הכנסת להתפלל [א] מותר לעשותו קפנדריא שנאמר [17]ובבא עם הארץ לפני ה' במועדים וגו': ורקיקה מקל וחומר: אמר רב ביבי אמר ר' יהושע בן לוי [ד]כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבת עינו שנאמר [18]והיה עיני ולבי שם כל הימים אמר רבא רקיקה בבית הכנסת שריא מידי דהוה אמנעל מה מנעל בהר הבית אסור בבית הכנסת מותר אף רקיקה בהר הבית הוא דאסור בבית הכנסת שרי אמר ליה רב פפא לרבא ואמרי לה רבינא לרבא ואמרי לה רב אדא בר מתנא לרבא אדיליף ממנעל נילף מקפנדריא אמר ליה תנא יליף ממנעל ואת אמרת מקפנדריא מאי היא דתניא [ה]לא יכנס אדם להר הבית לא במקלו שבידו ולא במנעלו שברגלו [ו]ולא במעות הצרורים לו בסדינו ובפונדתו מופשלת לאחוריו ולא יעשנה קפנדריא ורקיקה מקל וחומר ממנעל ומה מנעל שאין בו דרך בזיון [ל]אמרה תורה [19]של נעליך מעל רגליך רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן רבי יוסי בר יהודה אומר אינו צריך הרי הוא אומר [20]כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק והלא דברים קל וחומר ומה שק שאינו מאוס לפני בשר ודם כך רקיקה שהיא מאוסה לפני מלך מלכי המלכים לא כל שכן אמר ליה אנא הכי קאמינא נימא הכא לחומרא והכא לחומרא

ואימא

מסורת הש"ס

א) [עי' בערוך ערך אסטמא ועי' עוד במוסף הערוך ערך שן ו' שפירש השתנה מלשון את שיניהם מלכים ב יח], ב) [בערוך ערך כפן פירש הדברים אלו על דרך מוסר יפה ע"ש], ג) תמיד כז:, ד) שם כו., ה) שם ולעיל כה. [בכורות מד:], ו) [עי' תוספות ב"ק לח. ד"ה אלא], ז) [בס"א: רומאי], ח) [לעיל נח. סנהדרין עב.], ט) מגילה כט. ע"ש, י) [תוספתא פ"ו הכ"ד], כ) [עי' תוס' ב"מ כו. ד"ה בהר ותוס' פסחים ז. ד"ה בהר], ל) [עי' תוספות חגיגה ד: ד"ה כי תבואו], מ) [שמות ל],

גליון הש"ס

גמ' אל תקרי אדם. עי' יבמות ס"א ע"א תוס' ד"ה ואין:

הגהות הגר"א

[א] שם הנכנס לבהכ"נ להתפלל מותר. נ"ב גירסת הרי"ף מלוה וכן הרא"ש במגילה:
[ב] רש"י ד"ה כל המיסך כו' אלמא אין כו'. נ"ב ול"ע למה לא פירש כמ"ש בתמיד למימרא דלא כו':

לעזי רש"י

אציי"ר. פלדה. **טושי"ר.** להשתעל. **טבחי"א [טבחיא"ה].** פי-הטבעת. **טריי"א.** קפנדריא, קיצור-דרך.

תורה אור השלם

1. מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ: ישעיהו מג ד
2. הִנֵּה הַיּוֹם הַזֶּה רָאוּ עֵינֶיךָ אֵת אֲשֶׁר נְתָנְךָ יְיָ הַיּוֹם בְּיָדִי בַּמְּעָרָה וְאָמַר לַהֲרָגְךָ וַתָּחָס עָלֶיךָ וָאֹמַר לֹא אֶשְׁלַח יָדִי בַּאדֹנִי כִּי מְשִׁיחַ יְיָ הוּא: שמואל א כד י
3. וַיָּבֹא אֶל גִּדְרוֹת הַצֹּאן עַל הַדֶּרֶךְ וְשָׁם מְעָרָה וַיָּבֹא שָׁאוּל לְהָסֵךְ אֶת רַגְלָיו וְדָוִד וַאֲנָשָׁיו בְּיַרְכְּתֵי הַמְּעָרָה יֹשְׁבִים: שמואל א כד ג
4. וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי דָוִד אֵלָיו הִנֵּה הַיּוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְיָ אֵלֶיךָ הִנֵּה אָנֹכִי נֹתֵן אֶת אֹיִבְךָ בְּיָדֶךָ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר יִטַב בְּעֵינֶיךָ וַיָּקָם דָּוִד וַיִּכְרֹת אֶת כְּנַף הַמְּעִיל אֲשֶׁר לְשָׁאוּל בַּלָּט: שמואל א כד ד
5. וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ: מלכים א א א
6. וְעַתָּה יִשְׁמַע נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֵת דִּבְרֵי עַבְדּוֹ אִם יְיָ הֱסִיתְךָ בִי יָרַח מִנְחָה וְאִם בְּנֵי הָאָדָם אֲרוּרִים הֵם לִפְנֵי יְיָ כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת יְיָ לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים: שמואל א כו יט
7. כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַייָ בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד אֹתָם: שמות ל יב
8. וַיַּעֲמֹד שָׂטָן עַל יִשְׂרָאֵל וַיָּסֶת אֶת דָּוִיד לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל: דברי הימים א כא א
9. וַיֹּסֶף אַף יְיָ לַחֲרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּסֶת אֶת דָּוִד בָּהֶם לֵאמֹר לֵךְ מְנֵה אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֶת יְהוּדָה: שמואל ב כד א
10. וַיִּתֵּן יְיָ דֶּבֶר בְּיִשְׂרָאֵל מֵהַבֹּקֶר וְעַד עֵת מוֹעֵד וַיָּמָת מִן הָעָם מִדָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ: שמואל ב כד טו
11. וַיִּשְׁלַח יָדוֹ הַמַּלְאָךְ יְרוּשָׁלַםִ לְשַׁחֲתָהּ וַיִּנָּחֶם יְיָ אֶל הָרָעָה וַיֹּאמֶר לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית בָּעָם רַב עַתָּה הֶרֶף יָדֶךָ וּמַלְאַךְ יְיָ הָיָה עִם גֹּרֶן הָאֲרַוְנָה הַיְבֻסִי: שמואל ב כד טז
12. וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים מַלְאָךְ לִירוּשָׁלַםִ לְהַשְׁחִיתָהּ וּכְהַשְׁחִית רָאָה יְיָ וַיִּנָּחֶם עַל הָרָעָה וַיֹּאמֶר לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית רַב עַתָּה הֶרֶף יָדֶךָ וּמַלְאַךְ יְיָ עֹמֵד עִם גֹּרֶן אָרְנָן הַיְבוּסִי: דברי הימים א כא טו
13. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם: בראשית לב ג
14. וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: בראשית כב ח
15. וְלָקַחְתָּ אֶת כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְיָ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם: שמות ל טז
16. וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְיָ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְיָ יֵרָאֶה: בראשית כב יד
17. וּבְבוֹא עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי יְיָ בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר בָּא בוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצֵא: יחזקאל מו ט
18. וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלָיו שָׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ וְאֶת תְּחִנָּתְךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה לְפָנַי הִקְדַּשְׁתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִתָה לָשׂוּם שְׁמִי שָׁם עַד עוֹלָם וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים: מלכים א ט ג
19. וַיֹּאמֶר אַל תִּקְרַב הֲלֹם שַׁל נְעָלֶיךָ מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עוֹמֵד עָלָיו אַדְמַת קֹדֶשׁ הוּא: שמות ג ה
20. וַיָּבוֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבוֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ שָׂק: אסתר ד ב